

(Buiten verantwoordelijkheid van de redactie; deze behoudt zich het recht voor de stukken te bekorten)

Henriëtte Roland Holst en de eenzaamheid bij bejaarden

Naar aanleiding van het mooie artikel over de eenzaamheid bij bejaarden van I. STORK-GROENVELD en J. A. M. MEERLOO (1971) ontving de redactie van verschillende lezers de volgende opmerking:

HENRIËTTE ROLAND HOLST wordt er geciteerd met deze zin: „Mij is gemeenzaam, die even eenzaam als ik het leven verlangende slijt.” Wij willen er echter op wijzen dat het aangehaalde citaat niet van HENRIËTTE ROLAND HOLST is maar van JACQUES PERK, die zijn *Iris* besluit met de woorden: „Mij is gemeenzaam wie even eenzaam het leven verlangende slijt, en die in tranen zijn vreugde zag tanen . . . doch liefelijk licht, als hij lijdt.”

Literatuur. STORK-GROENVELD, I. en J. A. M. MEERLOO (1971) *Ned. T. Geneesk.* 115, 2149.

Peccavi! Ik heb een fout gemaakt. Hartelijk dank voor uw correctie. Merkwaardig is het ontstaan van een „slip of the tongue”, waar Dr. STORK totaal geen schuld aan heeft. Aanvankelijk stuurden wij het artikel over „eenzaamheid” in, al zeggende: „zoals de dichter zeide” en dan genoteerd zoals het in mijn hoofd foutiefelijk was blijven hangen. Natuurlijk is het van JACQUES PERK. Zo'n 50 jaar geleden placht ik *Iris* uit mijn hoofd te kennen.

De redactie vroeg zeer terecht, „wie is de dichter”; en pardoes antwoordde ik zonder mijn dichtertelijke vrienden te raadplegen: HENRIËTTE ROLAND HOLST. Merkwaardig is dit omdat zij in *De vrouw in het woud* ook zo sterk de gemeenzaamheid in eenzaam beschreef: „Wanneer vlocht zich tussen ons het band? In de wateren van het onbewuste zwommen we hand aan hand.” Dit laatste is ook zonder literaire controle geciteerd.

Voortaan zal ik niet zo op mijn geheugen vertrouwen bij mijn quotatie. Maar nu heb ik het genoeg dat reeds verschillende collegae mij op deze slip opmerkzaam maakten.

Een goede les maar ook het bewijs hoe intensief het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* gelezen wordt.

Amsterdam, 26 december 1971

J. A. M. MEERLOO

Ziekteverschijnselen bij 108 *Yersinia-enterocolitica*-infecties

Naar aanleiding van de klinische les van Prof. ESSEVELD (1971) zou ik gaarne de volgende opmerkingen willen maken.

Afgelopen zomer werd ik geconfronteerd met een onbegrepen positieve Bang-agglutinatie (1:800, na enkele maanden dalend tot 1:100, met negatieve complementbindingsreactie) bij een patiënte met min of meer acuut opgetreden polyarthritis. Enkele weken tevoren had zij diarree gekregen en ten tijde van het eerste onderzoek bestonden nog steeds vage buikklachten, die daarna nog enkele weken persisteerden. Op dat moment nog niet bekend zijnde met het feit dat *Y.-enterocolitica*-infectie een positieve Bang-agglutinatie kan geven, werd pas vele weken later naar dit organisme gezocht: de agglutinatie bleek toen 1:160 positief te zijn (type 9); een faeceskweek leverde niets meer op (patiënte had echter om andere redenen reeds tetracycline gekregen).

Ned. T. Geneesk. 116, nr. 4, 1972

Verdere analyse van het ziektebeeld had inmiddels geleerd dat patiënte uiteindelijk toch reumatoïde arthritis had, die mogelijk geluxeed werd door een infectie.

Alhoewel polyarthritis bij of na buikklachten niet onbekend is (salmonellosen, morbus Bang, colitis ulcerosa, morbus Crohn, morbus Whipple), ontging mij aanvankelijk het verband tussen de gevonden *Yersinia-enterocolitica*-infectie en de polyarthritis. In de literatuur vond ik evenwel een artikel dat dit verband mogelijk wel kon leggen.

AHVONEN, SIEVERS en AHO (1969) vonden in 1968 in Finland gedurende drie maanden 46 keer een positieve *Y. enterocolitica*-agglutinatie in 3875 sera die werden ingestuurd voor reuma-serologisch onderzoek. Van deze 46 patiënten bleken 19 polyarthritis met een acuut begin te hebben gehad, na voorafgaande koorts en buikklachten. Van de 27 anderen hadden er 11 erythema nodosum en 8 febrile diarree gepaard met artralgieën of lichte arthritis.

Ook NILÉHN (1969) vermeldt in haar artikel over *Y. enterocolitica* het voorkomen van erythema nodosum, artralgieën en acute arthritis, echter zonder hier nader op in te gaan.

Alhoewel de selectie van het materiaal van Prof. ESSEVELD natuurlijk niet is te vergelijken met die van de bovengenoemde Finse groep, treft het toch dat in zijn 108 gevallen slechts één keer sprake is van spierpijn (patiënte J., nr. 26). Het zou interessant zijn te vernemen of er hier toch nog meer gevallen met gewrichtsklachten geweest zijn.

Literatuur. AHVONEN, P., K. SIEVERS en K. AHO (1969) Arthritis associated with *Yersinia enterocolitica*-infection. *Acta rheum. scand.* 15, 232. — ESSEVELD, H. (1971) Ziekteverschijnselen bij 108 *Yersinia enterocolitica*-infecties. *Ned. T. Geneesk.* 115, 2003. — NILÉHN, B. (1969) Studies on *Yersinia enterocolitica*. *Acta path. microbiol. scand.* Suppl. 206.

Apeldoorn, december 1971

B. DE LEEUW

Gaarne voldoe ik aan het verzoek van collega DE LEEUW, mede te delen bij hoeveel gevallen in de reeks van 108 patiënten met *Y.-enterocolitica*-infectie gewrichtsklachten voorkwamen. Onder de 99 patiënten waarvan gegevens werden verstrekt zijn er 3 waarbij dit het geval was.

Bij patiënte nr. 26 begon de ziekte met „buikgriep”, hoge koorts, spierpijn en hoofdpijn. Na enkele weken met nu en dan koortspriodes, deelde ze aan de behandelend geneesheer mede soms wat pijn in de achterkant van een knie te voelen, hetgeen na korte tijd telkens weer spontaan verdween. Mogelijk is dit een artralgie.

Patiënt nr. 27, een 68-jarige vrouw leed sinds vele jaren aan functionele bezwaren van het gewrichtsapparaat, waarvoor indometacine (Indocid) werd gebruikt.

Het beloop van de ziekte bij patiënt nr. 84, een jongen van 5½ jaar, is in dit verband wellicht van groter belang. De ziekte begon met diarree, koorts en etterige balanitis. Op de vijfde dag bevatte de ontlasting ook bloed en slijm en zond de huisarts faeces voor kweek naar het Streeklaboratorium. Op de zesde dag kreeg het kind pijnklachten in de rechter heup met verminderde beweeglijkheid. Hiervoor werd patiëntje op de achtste dag opgenomen in het Sophia Kinderziekenhuis (behandelend arts C. KORTHALS ALTES). Inmiddels werd de uitslag van de faeceskweek bekend: *Yers. enterocolitica* type 3. Het kind was ernstig ziek, de tempera-